

Czynności sprawcze oraz przedmiot czynności wykonawczej przestępstwa fałszu materialnego dokumentu w kontekście rozbieżności interpretacyjnych doktryny i orzecznictwa

Perpetrating acts and the object of the act constituting the offence of material forgery of a document in the context of interpretative discrepancies in the doctrine and case law

Действия, составляющие состав преступления, и предмет исполнительного действия преступления подделки материального документа в контексте расхождений в интерпретации доктрины и судебной практики

Дії та предмет виконавчого діяння злочину матеріального підроблення документа в контексті розбіжностей у тлумаченні доктрини та судової практики

JOANNA KOCZUR

Dr, Uniwersytet Śląski w Katowicach

e-mail: joanna.koczur@us.edu.pl, <https://orcid.org/0000-0002-1117-4941>

Streszczenie: Celem niniejszego artykułu jest analiza czynności sprawczych oraz przedmiotu czynności wykonawczej przestępstwa fałszu materialnego dokumentu w kontekście rozbieżności interpretacyjnych doktryny i orzecznictwa. W artykule przeanalizowane zostały poszczególne znamiona tego przestępstwa, dokonano także przeglądu wybranych, prezentowanych w orzecznictwie poglądów dotyczących tego czynu zabronionego. Ocenie poddano ponadto samą definicję „dokumentu” przyjętą na gruncie polskiego prawa karnego, zawartą w art. 115 § 14 Kodeksu karnego.

Słowa kluczowe: dokument, fałszerstwo, wiarygodność dokumentu, prawo karne

Summary: The goal of this article is to analyse the object of the act constituting the offence of material forgery of a document in the context of interpretative discrepancies in the doctrine and case law. This article analyses the individual statutory elements of this criminal offence and also reviews selected opinions presented in case law regarding this prohibited act. Furthermore, the definition of “document” adopted in Polish criminal law, contained in Article 115 § 14 of the Penal Code, is assessed.

Key words: document, forgery, document credibility, criminal law

Резюме: Целью данной статьи является анализ действий, составляющих состав преступления, и предмета исполнительного действия преступления подделки материального документа в контексте расхождений в интерпретации доктрины и судебной практики. В статье проанализированы отдельные признаки этого преступления, а также представлен обзор отдельных мнений, представленных в судебной практике, относительно этого уголовного правонарушения. Кроме того, было оценено само определение «документа», принятое в польском уголовном праве и содержащееся в статье 115 § 14 Уголовного кодекса.

Ключевые слова: документ, подделка, достоверность документа, уголовное право

Анотація: Метою даної статті є аналіз діянь та предмета виконавчого діяння злочину матеріального підроблення документа в контексті розбіжностей у тлумаченні доктрини та судової практики. У статті

проаналізовано окремі ознаки цього злочину, а також розглянуто вибрані погляди, відображені в судовій практиці, щодо цього забороненого діяння. Крім того, оцінено визначення “документа”, прийняте на основі польського кримінального права, що міститься в ст. 115 § 14 Кримінального кодексу.

Ключові слова: документ, підробка, достовірність документа, кримінальне право

Wprowadzenie

Przestępstwo fałszu materialnego dokumentu jest stypizowane w art. 270 § 1 Kodeksu karnego¹. Przestępstwo to zawarte jest w rozdz. XXXIV K.k. noszącym tytuł „Przestępstwa przeciwko wiarygodności dokumentów”. Z uwagi na fakt, iż aktualnie zauważalny jest wzrost znaczenia dokumentów oraz ciągle wzrasta liczba zagrożeń powodujących utratę zaufania do nich (co spowodowane jest m.in. dynamicznym rozwojem nowych technologii, cyfryzacją oraz automatyzacją procesów, które umożliwiają nadużycia oraz fałszerstwa), stale zwiększa się też znaczenie przepisów regulujących tę problematykę – szczególnie w zakresie tych odnoszących się do ochrony wiarygodności dokumentów². Obecnie ścigane przestępstwa przeciwko wiarygodności dokumentów to przede wszystkim czyny z art. 271 § 1 K.k. (tzw. „fałsz intelektualny dokumentu”), a także właśnie z art. 270 § 1 K.k., polegające na podrabianiu lub przerabianiu dokumentu w celu użycia go za autentyczny lub na użyciu jako autentycznego dokumentu podrobionego bądź przerobionego³. Czyny te skierowane są przeciw „substancji” dokumentu⁴. Dlatego określenie „fałsz

¹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, tekst jednolity: Dz. U. z 2025 r. poz. 383 (dalej: K.k.).

² M. Kalitowski, w: *Prawo karne. Część ogólna, szczególna i wojskowa*, red. T. Dukiet-Nagórska, O. Sitarz, Warszawa 2010, s. 408; A. Sadło-Nowak, *Fałsz materialny – rozważania ogólne*, w: *Bezpieczeństwo dokumentów publicznych. Wybrane problemy*, red. M. Fałdowski, Szczytno 2020, s. 75–76; K. Gumkowski, *Sztuczna inteligencja – wróg czy przyjaciel branży druków zabezpieczonych*, *Człowiek i Dokumenty* 2024, nr 74, s. 54.

³ T. Widła, *O zaufaniu do dokumentów, cz. I*, *Człowiek i Dokumenty* 2009, nr 12, s. 26; Statystyka – Portal polskiej Policji, statystyka.policja.pl/st/kodeks-karny/przestepstwa-przeciwko-15/63644.Falszerstwo-intelektualne-art-271.html, <https://statystyka.policja.pl/st/kodeks-karny/przestepstwa-przeciwko-15/63643.Falszerstwo-materialne-art-270.html> [dostęp: 16.05.2025 r.]. Z kolei specyficzną kategorię fałszu dokumentu stanowi bezprawne wypełnienie blankietu opatrzonego cudzym podpisem, stypizowane w art. 270 § 2 K.k. – czyli takie, które jest niezgodne z wolą podpisanego i na jego szkodę, godząc tym samym zarówno w wiarygodność dokumentu, jak i w interes (majątkowy lub niemajątkowy) osoby podpisanej na blankiecie (J. Piórkowska-Flieger, *Fałsz dokumentu w polskim prawie karnym*, Kraków 2004, s. 310) – pozostając poza zakresem rozważań niniejszego opracowania.

⁴ Dlatego też należy odróżnić od niego tzw. „intelektualny fałsz dokumentu”, polegający na poświadczeniu w dokumencie nieprawdy przez funkcjonariusza publicznego lub inną osobę uprawnioną do wystawienia dokumentu co do okoliczności mającej znaczenie prawne (art. 271 § 1 K.k.),

materialny” wywodzi się stąd, iż sprawca tego czynu w przypadku przerobienia dokumentu oddziałuje na materię dokumentu, zaś w razie podrobienia – na inną materię, tak by nadać jej pozory autentycznego dokumentu⁵. Za ten czyn grozi kara grzywny, ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5⁶. Z kolei w art. 310 § 1 K.k. (jako *lex specialis* względem rozważanego art. 270 § 1 K.k.) spenalizowano fałszowanie jedynie określonych rodzajów dokumentów (tj. pieniędzy, innych środków płatniczych i papierów wartościowych), za co grozi aktualnie kara pozbawienia wolności od lat 5 do 25⁷.

Fałszywe oraz sfalszowane dokumenty wykorzystywane są z kolei w popełnianiu innych przestępstw gospodarczych o charakterze ekonomiczno-finansowym, np. wyłudzenia pieniędzy na szkodę różnych instytucji, uchylania się od obowiązków opłat celnych, oszustw finansowych, legalizacji obrotu skradzionymi samochodami, organizowania nielegalnego przetrzutu osób przez granicę i wiele innych⁸. Mogą one służyć również do zacierania śladów innych przestępstw⁹. Niewątpliwie zatem można stwierdzić, że fałszowanie dokumentów stało się istotnym elementem przestępczości o charakterze ekonomiczno-finansowym, środkiem służącym do popełniania innych przestępstw, gdzie celem działania sprawcy jest osiągnięcie korzyści majątkowej, godzące tym samym w interesy państwa, jak i w bezpieczeństwo obrotu finansowego¹⁰.

Przestępstwo z art. 270 § 1 K.k. pozostaje jednocześnie przedmiotem zainteresowania orzecznictwa sądowego oraz doktryny od dawna, lecz mimo tego nadal wywołuje liczne rozbieżności interpretacyjne i wątpliwości. Stąd bierze się konieczność

por. H. Kołecki, *Pojęcie dokumentu sfalszowanego i fałszywego w Polsce i w krajach Unii Europejskiej*, w: *Technicznokryminalistyczne badania autentyczności dokumentów publicznych, materiały I konferencji*, red. H. Kołecki, Poznań 2003, s. 189. Warto dodać, iż ustawą z dnia 10 lutego 2017 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2017 r. poz. 244) wprowadzono do K.k. w art. 270 (a) § 1 przestępstwo fałszu materialnego faktur, które skonstruowane zostało analogicznie do przestępstwa fałszu materialnego dokumentu z art. 270 § 1 K.k. – tym samym ochrona tego szczególnego dokumentu została wyłączona z art. 270 § 1 K.k., zyskując własną, odrębną regulację prawnokarną, M. Mozgawa, w: *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*, red. M. Mozgawa, 2023 [baza danych LEX], Komentarz do art. 270 (a), teza 2.

⁵ J. Piórkowska-Flieger, *Fałsz dokumentu...*, s. 18–19.

⁶ Wskazać należy na karalność również przygotowania do fałszu materialnego dokumentu – zgodnie z art. 270 § 3 K.k. grozi za nie kara grzywny, kara ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2 (art. 270 § 3 K.k.).

⁷ A. Nowak, T. Malczyk, R. Nestorowicz, *Zwalczanie fałszerstw pieniędzy*, Szczytno 2010, s. 21–22.

⁸ U. Konarowska, *Problematyka fałszywych dokumentów w polskim prawie karnym*, Człowiek i Dokumenty 2013, nr 31, s. 29–30.

⁹ D. Semków, *Selected Aspects of Document Forgery in the Context of Article 5 of the Constitution of the Republic of Poland*, Studia Prawnicze KUL 2022, z. 3, s. 121.

¹⁰ K. Sławik, E. Żywucka, *Kryminalistyczne i kryminologiczne aspekty fałszerstw dokumentów*, w: *Technicznokryminalistyczne badania autentyczności...*, s. 21–24.

przyjrzenia się znamionom fałszerstwa materialnego dokumentu oraz zwrócenia uwagi – w ramach dokonanej analizy przepisów oraz orzecznictwa, a także twierdzeń doktryny – na mające miejsce w praktyce orzeczniczej i doktrynie rozbieżności w tym zakresie (choćby w zakresie ustalenia, czy każde, nawet nieistotne, przerobienie dokumentu stanowi realizację znamion przestępstwa fałszu materialnego dokumentu, czy wreszcie w zakresie samej definicji legalnej „dokumentu” zawartej w K.k.)¹¹, co stanowi doniosły problem badawczy.

Celem niniejszego artykułu jest analiza czynności sprawczych przestępstwa fałszu materialnego dokumentu (w typie podstawowym¹²) z uwzględnieniem pojawiających się w doktrynie i orzecznictwie wątpliwości oraz rozbieżności interpretacyjnych w tym zakresie, a ponadto krytyczna analiza legalnej definicji „dokumentu” jako przedmiotu czynności wykonawczej. Co do zagadnień spornych, poparto postulaty zmiany przepisów oraz wskazano na słuszne, zdaniem Autorki, kierunki interpretacji obowiązujących już przepisów.

1. Ogólna charakterystyka przestępstwa fałszu materialnego dokumentu

Znamiona przestępstwa charakteryzują poszczególne ustawowe typy przestępstw, umożliwiając wyodrębnienie każdego z nich oraz ustalenie ich wspólnych cech¹³. Wedle powszechnie przyjmowanego w doktrynie podziału ustawowych znamion przestępstwa należy wyodrębnić cztery ich grupy¹⁴:

1. przedmiot ochrony,
2. strona przedmiotowa,
3. podmiot,
4. strona podmiotowa.

Przenosząc powyższe na grunt przestępstwa fałszerstwa materialnego dokumentu z art. 270 § 1 K.k., należy wskazać, iż przedmiotem ochrony prawnokarnej nie jest dokument sam w sobie, lecz zaufanie do niego, a w rezultacie – pewność obrotu¹⁵. Można zatem stwierdzić, iż wartością chronioną jest tu wiarygodność dokumentu, z uwagi na samą możliwość wprowadzenia go do obrotu, a tym samym interes

¹¹ Ł. Duško, M. Szurman, *Przestępstwo fałszu materialnego dokumentu*, Palestra 2019, nr 5, s. 26–27.

¹² Przewidziano bowiem ponadto typ uprzywilejowany analizowanego czynu zabronionego (tzw. wypadek mniejszej wagi – art. 270 § 2a K.k.) – pozostający poza zakresem niniejszych rozważań.

¹³ W. Świda, w: *Prawo karne. Część szczególna*, red. W. Świda, Warszawa 1971, s. 7.

¹⁴ Tamże.

¹⁵ T. Widła, *O zaufaniu...*, s. 25.

publiczny, którym jest powszechne zaufanie do dokumentów, co pozwala z kolei na prawidłowe, niezakłócone funkcjonowanie obrotu prawnego¹⁶. Ponadto trafnie wskazuje się w doktrynie, iż przepisy art. 270 K.k. chronią także interesy jednostek – zarówno te o charakterze majątkowym, jak i takie jak wolność działania oraz swobodę decydowania o połączeniu swojej osoby z określonymi treściami zawartymi w dokumentach¹⁷. Stoją jednocześnie na straży bezpieczeństwa obywateli¹⁸. Należy wskazać, iż czyn z art. 270 § 1 K.k. stanowi przestępstwo powszechne, czyli ogólnosprawcze (jego sprawcą może być każdy, kto ukończył 17 lat i w chwili czynu był poczytalny).

Analizując z kolei znamiona strony przedmiotowej rozważanego czynu zabronionego, na które składają się sposób popełnienia (zachowanie się sprawcy), przedmiot wykonawczy, środki, okoliczności i skutek¹⁹, należy w pierwszej kolejności wskazać, iż w doktrynie istnieją wątpliwości co do materialnego (skutkowego) charakteru tego przestępstwa. Skutek przestępstwa stanowi zmianę w świecie zewnętrznym, która daje się oderwać od czynności wykonawczej – niektórzy Autorzy twierdzą zatem, że trudno uznać, iż powstanie podrobionego (lub przerobionego) dokumentu stanowi zmianę w świecie zewnętrznym, która da się oderwać od samej czynności podrobienia lub przerobienia dokumentu²⁰. Opowiedzieć należałoby się jednakże za skutkowym charakterem fałszu materialnego dokumentu, który zostaje dokonany w momencie powstania imitacji dokumentu bądź w chwili wprowadzenia zmian w autentycznym dokumencie²¹.

2. Czynności sprawcze przestępstwa fałszu materialnego dokumentu

Szerszego omówienia wymaga sposób (a raczej sposoby) popełnienia fałszu materialnego dokumentu. Otóż fałszerstwo materialne dokumentu może być popełnione albo przez podrobienie, albo przez przerobienie²². Podrobienie polega na stworzeniu imitacji (fałsyfikatu) dokumentu autentycznego, czy też pisma pozorującego doku-

¹⁶ W. Wróbel, T. Sroka, w: *Kodeks karny. Część szczególna*, t. 2. *Komentarz do art. 212–277d*, red. W. Wróbel, A. Zoll, Warszawa 2017, s. 693–694.

¹⁷ J. Błachut, *Dokument jako przedmiot ochrony prawnokarnej*, Warszawa 2011, s. 93.

¹⁸ D. Semków, *Selected Aspects of Document Forgery...*, s. 121.

¹⁹ W. Świda, *Prawo karne...*, s. 10.

²⁰ W. Wróbel, T. Sroka, w: *Kodeks karny...*, s. 700.

²¹ J. Piórkowska-Flieger, *Fałsz dokumentu...*, s. 295.

²² W. Wróbel, T. Sroka, w: *Kodeks karny...*, s. 695.

ment autentyczny, np. sprawca sporządza testament, który podpisuje nazwiskiem innej osoby²³. Tak powstały „wytwór” jest fałszywy od samego początku, stanowiąc zarazem imitację autentycznego dokumentu²⁴. Przykładowo fałszowanie recepty przez jej podrobienie może polegać na podrobieniu pieczętki uprawnionego lekarza lub jego podpisu²⁵. Z kolei przerobienie polega na bezprawnej zmianie treści autentycznego dokumentu – czyli przedmiotem czynu sprawcy jest autentyczny dokument, w którym sprawca dokonuje zmian (np. zmienia cyfrę w dacie urodzenia)²⁶. Ponadto przykładowo sfalszowanie recepty przez jej przerobienie może polegać na naniesieniu danych pacjentów bezprawnie uzyskanych przez sprawcę²⁷. Zatem terminowi „dokument przerobiony” odpowiada w nomenklaturze zachodnioeuropejskiej termin „dokument sfalszowany”, ponieważ sfalszować można tylko to, co wcześniej było autentyczne²⁸. Relacje pomiędzy wyżej opisanymi znamionami czasownikowymi fałszu materialnego dokumentu dobrze obrazuje poniższe zestawienie²⁹:

- podrobienie → imitacja (dokument fałszywy od początku);
- dokument autentyczny → przerobienie → dokument sfalszowany (pierwotnie autentyczny).

Zaprezentowane wyżej sposoby rozumienia terminów „dokument fałszywy” jako dokument podrobiony oraz „dokument sfalszowany” jako dokument przerobiony są powszechne i spójne w skali międzynarodowej. Natomiast kryminaliści w praktyce często określają dokumenty przerobione jako sfalszowane, natomiast dokumenty podrobione jako fałszywe³⁰.

²³ B. Gadecki, w: *Kodeks karny. Art. 1–316. Komentarz*, red. B. Gadecki, Warszawa 2023, s. 819.

²⁴ H. Kołecki, *Pojęcie dokumentu...*, s. 190. Podkreślić należy, iż zgoda osoby na podrobienie jej podpisu nie wyłącza bezprawności czynu, gdyż art. 270 § 1 K.k. chroni dobro powszechne (tj. wiarygodność dokumentów), por. postanowienie SN z dnia 21 czerwca 2007 r., III K 122/07, LEX nr 310185. Aczkolwiek w konkretnych okolicznościach sprawca może nie ponieść odpowiedzialności ze względu na znikomy stopień społecznej szkodliwości czynu bądź uprzednia zgoda może być potraktowana jako okoliczność łagodząca przy wymierzeniu kary, J. Piórkowska-Flieger, *Falsz dokumentu...*, s. 282.

²⁵ K. Konopka, *Przestępstwa z wykorzystaniem recept i zaświadczeń lekarskich – skutki prawne*, Człowiek i Dokumenty 2023, nr 71, s. 49.

²⁶ B. Gadecki, w: *Kodeks karny...*, s. 819. Należy wskazać, iż trafnie przyjmuje się, że nie tylko treść autentycznego dokumentu może zostać zmieniona przez sprawcę dopuszczającego się przerobienia dokumentu, bowiem zmiana może obejmować również kształt, wielkość czy fakturę dokumentu; przerobienie może polegać nawet na zniszczeniu części dokumentu, W. Wróbel, T. Sroka, w: *Kodeks karny...*, s. 699. Samo zaś przerobienie nie musi spełniać warunku trwałości lub nieusuwalności zmian, por. postanowienie SN z dnia 19 marca 2003 r., III KKN 203/01, LEX nr 77461.

²⁷ K. Konopka, *Przestępstwa z wykorzystaniem...*, s. 49.

²⁸ H. Kołecki, *Pojęcie dokumentu...*, s. 189–190.

²⁹ Por. H. Kołecki, *Pojęcie dokumentu...*, s. 190.

³⁰ T. Widła, *O zaufaniu...*, s. 26.

Czasownikowe znamiona przestępstwa fałszu materialnego dokumentu („podrabia”, „przerabia”) od dawna są przedmiotem żywego zainteresowania Sądu Najwyższego oraz doktryny. Dziś nie budzi już wątpliwości, iż wyżej wymienione znamiona czasownikowe są rozłączne. Natomiast w orzecznictwie Sądu Najwyższego³¹ pojawiła się nieprawidłowa, zdaniem Autorki, teza (konsekwentnie już zresztą skrytykowana), która zacierała tę rozłączność, mianowicie: „Nie każde działanie polegające na wprowadzeniu fizycznych zmian w dokumencie jest przestępstwem z art. 270 § 1 K.k., lecz tylko takie, które takiej przerobionej postaci dokumentu nadaje pozory autentyczności i podjęte jest w celu użycia przerobionego dokumentu za autentyczny”³². W tym kontekście trafne są uwagi R. Kmiecika, iż przerobienie dokumentu nie wiąże się z koniecznością „nadania” przez sprawcę dokumentowi „pozorów autentyczności”, gdyż przerobiony dokument właśnie tę autentyczność utracił na skutek działań przestępczych i nie wymaga zachowania tych pozorów; z kolei nadawanie pozoru autentycznego dokumentu należy do znamienia czasownikowego „podrobienia” dokumentu³³.

Z kolei do wciąż nierozstrzygniętych zagadnień, wywołujących spory w doktrynie i orzecznictwie, należy kwestia ustalenia, czy każde przerobienie dokumentu (zarówno istotne, jak i nieistotne) pozwala przypisać sprawcy odpowiedzialność z art. 270 § 1 K.k. W tym kontekście – za Ł. Duśko i M. Szurmanem – należy podkreślić, że tego rodzaju ocena ma charakter wtórny wobec przypisania sprawcy dokonania „przerobienia” dokumentu, co wiąże się najpierw z koniecznością ustalenia, czy przedmiot, który poddano „przerobieniu”, jest dokumentem zgodnie z art. 115 § 14 K.k.; kolejno ustalenia, czy sprawca faktycznie dokonał modyfikacji w dokumencie (jego przerobienia); wreszcie ma miejsce ocena, czy to przerobienie miało znaczenie prawne, czy też nie³⁴. Należy stanąć na stanowisku, iż w przypadku przerobienia dokumentu istotne jest to, czy dokonane modyfikacje obejmują takie jego elementy, które mają znaczenie prawne, czy też nie – ta okoliczność każdorazowo powinna być brana pod uwagę w toku dokonywania prawnokarnej oceny czynu. W tym kontekście słusznie, zdaniem Autorki, stwierdził Sąd Najwyższy w swym

³¹ Wyrok SN z dnia 3 kwietnia 1998 r., II KKN 289/97, OSNKW 1998, nr 5–6, poz. 28.

³² R. Kmiecik, „Fałsz materialny” protokołu jako „dowodu z przeznaczenia” w sprawie karnej (art. 270 § 1 K.k.), w: *Kryminalistyka i nauki penalne wobec przestępczości. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Mirosławowi Owocowi*, red. H. Kolečki, Poznań 2008, s. 61.

³³ Tamże.

³⁴ Ł. Duśko, M. Szurman, *Przestępstwo fałszu...*, s. 27–28. Autorzy proponują bardzo ciekawą koncepcję polegającą na wyodrębnieniu dokumentów otwartych, dokumentów zamkniętych nieukończonych oraz dokumentów zamkniętych ukończonych, który to podział ma istotne znaczenie z punktu widzenia ustalenia „powierzchni nośnika”, w której dokonywanie zmian będzie podlegać kryminalizacji z art. 270 § 1 K.k.

wyroku, iż: „W sytuacji, gdy nieautentyczny podpis został złożony na fakturze VAT dokumentującej rzeczywistą transakcję pomiędzy dwoma uprawnionymi do jej przeprowadzenia podmiotami, zasadnicze znaczenie dla możliwości przypisania sprawcy występuku fałszu materialnego z art. 270 § 1 K.k. ma ustalenie, czy sam fakt podania nieprawdziwych danych osoby odbierającej fakturę ma jakiekolwiek znaczenie dla jej funkcjonowania w obrocie prawnym i dla pewności tego obrotu”³⁵. Takie stanowisko uzasadnione jest dobrem prawnym, które chroni art. 270 § 1 K.k. (tj. wiarygodność dokumentu, a w konsekwencji pewność obrotu prawnego). W sytuacji bowiem, gdy zmiana dokonana przez sprawcę nie ma znaczenia prawnego, wówczas nie dochodzi do zamachu na chronione rozważanym przepisem dobro prawne³⁶. Stanowisko to znalazło również potwierdzenie w wyroku Sądu Apelacyjnego w Krakowie: „Przerobienie dokumentu może polegać na dokonaniu skreśleń, wymazaniu, uczynieniu dopisków, wywabieniu. Może także polegać na zniszczeniu części dokumentu w celu nadania mu innej treści. Także w przypadku przerobienia dokumentu istotne jest, czy dotyczy ono takiego fragmentu, który ma znaczenie prawne. Niekiedy zmiany dokonane w dokumencie autentycznym dotyczą takich jego części, które nie mają znaczenia w perspektywie definicji normatywnej dokumentu”³⁷.

Na marginesie, zupełnie niezależnie od fałszu materialnego dokumentu, art. 270 § 1 K.k. penalizuje ponadto używanie jako autentycznego dokumentu podrobionego lub przerobionego. Wskazuje się, iż użycie dokumentu będzie polegać przykładowo na: przedstawieniu go osobie uprawnionej do kontroli, realizacji na jego podstawie danego świadczenia, wprowadzeniu do rejestru czy dokonaniu w oparciu o ten dokument operacji księgowej³⁸. Niemniej nie każde posłużenie się fałszywym lub sfalszowanym dokumentem będzie stanowiło realizację analizowanego czynu zabronionego. Przykładowo nie wypełnia znamienia „jako autentycznego używa” zachowanie studenta, który podrobiony dyplom ukończenia szkoły wyższej pokazuje rodzicom (ale już przedłożenie takiego dyplomu pracodawcy wiązałoby się z poniesieniem przez studenta odpowiedzialności karnej z art. 270 § 1 K.k.)³⁹.

³⁵ Wyrok SN z dnia 31 sierpnia 2007 r., V KK 39/07, LEX nr 307811.

³⁶ Ł. Duško, M. Szurman, *Przestępstwo fałszu...*, s. 33.

³⁷ Wyrok SA w Krakowie z dnia 16 lutego 2021 r., II AKa 255/20, LEX nr 3358269.

³⁸ W. Wróbel, T. Sroka, w: *Kodeks karny...*, s. 702.

³⁹ B. Gadecki, w: *Kodeks karny...*, s. 821.

3. Przedmiot czynności wykonawczej przestępstwa fałszu materialnego dokumentu

Analizując w dalszym ciągu stronę przedmiotową przestępstwa fałszu materialnego dokumentu, należy wskazać na przedmiot czynności wykonawczej – w tym przypadku jest to dokument w rozumieniu art. 115 § 14 K.k. Przy czym regulacje karnoprawne nie wprowadzają podziału dokumentów na prywatne i publiczne ani na krajowe i zagraniczne – prawo karne udziela im jednakowej ochrony prawnej; ponadto ochroną prawnokarną objęty jest nie tylko oryginał dokumentu, lecz także kopia dokumentu, jego odpis lub wyciąg⁴⁰. Definicja legalna dokumentu zawarta jest w art. 115 § 14 K.k. i brzmi następująco: „Dokumentem jest każdy przedmiot lub inny zapisany nośnik informacji, z którym jest związane określone prawo, albo który ze względu na zawartą w nim treść stanowi dowód prawa, stosunku prawnego lub okoliczności mającej znaczenie prawne”. Pojęcie to ma kluczowe znaczenie dla analizy przestępstw zawartych w rozdziale XXXIV K.k.⁴¹ W doktrynie podkreśla się, iż definicja ta ujmuje dokument szerzej niż w jego potocznym rozumieniu – dokumentem może być przecież nie tylko zaświadczenie, umowa czy dyplom, lecz także np. numererek z szatni czy inne przedmioty stanowiące dowód istnienia stosunku prawnego⁴². Warto podkreślić, iż prywatne zapiski, które samoistnie nie stanowią dowodu prawa ani też nie wywołują skutków prawnych, mogą stać się dokumentem w rozumieniu prawa karnego w określonych sytuacjach⁴³. Bardzo trafnie wskazuje się, iż na gruncie prawa karnego nie da się każdorazowo w sposób abstrakcyjny stwierdzić, czy dany przedmiot lub inny zapisany nośnik informacji jest dokumentem, ponieważ status dokumentu jest niejednokrotnie zależny od indywidualnej oceny organu, dokonywanej na kanwie konkretnej sprawy⁴⁴. Tak więc judykatura karna nadaje status dokumentu jednym przedmiotom, odmawiając go jednocześnie innym rzeczom (np. tabliczkom znamionowym nadwozia, podwozia i silnika, protokołom odbioru końcowego, zeszytom stanów zerowych oraz utargów itd.)⁴⁵. Z legalnej definicji dokumentu wynika, iż desygnatami nazwy dokument są jedynie

⁴⁰ J. Wójcik, *Falszerstwa dokumentów publicznych. Rozpoznawanie i zapobieganie*, Warszawa 2005, s. 231; wyrok SN z dnia 4 grudnia 2002 r., III KKN 370/00, LEX nr 74375.

⁴¹ M. Kalitowski, w: *Prawo karne...*, s. 409.

⁴² J. Wójcik, *Falszerstwa dokumentów...*, s. 16.

⁴³ Przykładowo prowadzony przez ofiarę przestępstwa seksualnego notatnik, w którym zawarła ona informacje dotyczące molestowania, Ł. Duško, M. Szurman, *Przestępstwo fałszu...*, s. 29.

⁴⁴ Tamże.

⁴⁵ D. Mocarska, *Dokument jako pojęcie prawnokarne. Stanowisko judykatury*, w: *Bezpieczeństwo dokumentów publicznych*, red. M. Fałdowski, Szczelno 2018, s. 10–16.

obiekty materialne⁴⁶. Niestety, przywołana definicja legalna dokumentu stwarza tym samym liczne wątpliwości interpretacyjne, gdyż ocena, czy dany przedmiot może być uznany za dokument na gruncie prawa karnego, pozostawiona jest uznaniu decydenta procesowego⁴⁷. Bardzo słusznie, zdaniem Autorki, zwraca uwagę T. Widła na niefortunność redakcji legalnej definicji dokumentu z art. 115 § 14 K.k.⁴⁸ Pomimo zauważalnych tendencji ustawodawcy do stopniowego zawężania pojęcia „dokument”, jest ono nadal ujmowane bardzo szeroko⁴⁹. Sąd Najwyższy także zwrócił uwagę na trudności związane ze stosowaniem definicji legalnej dokumentu: „Definicja dokumentu przedstawiona w art. 115 § 14 K.k. ma szerokie znaczenie, wyrażające się stwierdzeniem, że dokumentem jest każdy przedmiot, z którym jest związane określone prawo, albo który ze względu na zawartą w nim treść, stanowi dowód prawa, stosunku prawnego lub okoliczności o potencjalnym znaczeniu prawnym. Status dokumentu zależy więc niejednokrotnie od indywidualnej oceny i dlatego też o tym, czy określony przedmiot stanowi dokument decyduje jego faktyczna i subiektywna ocena w konkretnej sprawie”⁵⁰. I tak np. za nieprawidłowe należy uznać odmówienie przez Sąd Najwyższy tablicom rejestracyjnym rangi dokumentu⁵¹, gdyż tablice te, stanowiąc dowód zarejestrowania pojazdu, są przecież dokumentem w rozumieniu art. 115 § 14 K.k.⁵² Podobne stanowisko zajmuje J. Błachut, podkreślając, iż są one jednocześnie rzeczami ruchomymi stanowiącymi mienie⁵³. *De lege ferenda* trzeba poprzeć zgłaszane postulaty w zakresie konieczności zmiany definicji dokumentu, bacząc na jej fundamentalne znaczenie w kontekście prawidłowej kwalifikacji prawnej m.in. zachowań sprawców w zakresie fałszowania dokumentów, ale również pozostałych przestępstw stypizowanych w rozdziale XXXIV K.k., oraz trudności interpretacyjne, jakie wywołuje definicja legalna dokumentu w aktualnym jej brzmieniu. Należałoby rozważyć zastąpienie w legalnej definicji dokumentu sformułowania „każdy przedmiot lub inny zapisany nośnik informacji” np. takim: „zapis na nośniku danych”⁵⁴. Również D. Jagiełło proponuje adekwatny sposób doprecyzowania rozumienia desygnatów pojęcia „dokument”, wskazując, iż pod tym pojęciem powinno się rozumieć „każdy przedmiot lub zapis na odpowiednim

⁴⁶ P. Ochman, *Spór o pojęcie dokumentu w prawie karnym*, Prokuratura i Prawo 2009, nr 1, s. 35.

⁴⁷ T. Widła, *O zaufaniu...*, s. 25.

⁴⁸ Tamże.

⁴⁹ J. Żylińska, *Przestępstwo fałszu intelektualnego dokumentu w postaci faktury*, Człowiek i Dokumenty 2023, nr 68, s. 18.

⁵⁰ Wyrok SN z dnia 20 kwietnia 2005 r., III K 206/04, LEX nr 151674.

⁵¹ Wyrok SN z dnia 10 kwietnia 2003 r., III KKN 203/01, LEX nr 77461.

⁵² W. Wróbel, T. Sroka, w: *Kodeks karny...*, s. 709.

⁵³ J. Błachut, *Dokument jako przedmiot...*, s. 262.

⁵⁴ P. Ochman, *Spór o pojęcie dokumentu...*, s. 36.

nośniku informacji, który stanowi dowód prawa albo który ze względu na zawartą w nim treść jest dowodem prawa, stosunku prawnego lub okoliczności mającej znaczenie prawne”⁵⁵.

Podsumowanie rozważań w kontekście roli ustawy o dokumentach publicznych

Podsumowując, w świetle zarysowanej wyżej problematyki istnieje ciągła konieczność udoskonalania prawnych instrumentów, których zadaniem jest stanie na straży wiarygodności dokumentów oraz ochrona zaufania do dokumentów. Ponadto należy wskazać również na niedopasowaną – zdaniem Autorki – w stosunku do ciężaru gatunkowego czynu sankcję karną za fałsz materialny dokumentu. W tym kontekście regulacja z art. 310 § 1 K.k. przewiduje sankcję znacznie bardziej surową⁵⁶. Dodatkowo trzeba mieć na uwadze pojawiające się wątpliwości interpretacyjne wynikające z aktualnych regulacji karnoprawnych (m.in. dotyczące legalnej definicji dokumentu zawartej w art. 115 § 14 K.k.). Dlatego należy postulować, by były one jak najbardziej jasne, precyzyjne, ostre i jednoznaczne – tak, by nie powodować wątpliwości interpretacyjnych.

W środowiskach naukowych oraz eksperckich, zajmujących się problematyką bezpieczeństwa dokumentów od dawna zgłaszano konieczność wypracowania spójnych rozwiązań systemowych, które w sposób kompleksowy w akcie prawnym rangi ustawowej uregulowałyby problematykę bezpieczeństwa dokumentów – zwłaszcza

⁵⁵ D. Jagiełło, *Przestępstwa przeciwko dokumentom (uwagi de lege ferenda)*, Państwo i Prawo 2011, z. 11, s. 98–105.

⁵⁶ Przewidziana w art. 270 § 1 K.k. sankcja za fałsz materialny dokumentu (wynosząca od 3 miesięcy do lat 5 pozbawienia wolności) jawi się jako niewspółmiernie niska w stosunku do przewidzianej w art. 310 § 1 K.k. sankcji za fałszerstwo pieniędzy i innych środków płatniczych lub dokumentów równoznacznych (wynoszącej od 5 do 25 lat pozbawienia wolności) czy sankcji za fałsz materialny faktur (wynoszącej od 6 miesięcy do 8 lat pozbawienia wolności, a w typie kwalifikowanym od 3 do nawet 20 lat pozbawienia wolności). W tym kontekście warto wskazać, iż niemiecki kodeks karny (niem. Strafgesetzbuch) przewiduje w typie podstawowym sankcje za fałsz materialny dokumentu w postaci kary pozbawienia wolności także do lat 5 bądź kary grzywny. Przewiduje przy tym kary od 6 miesięcy do 10 lat w zależności od skali przestępstwa, czyli wysokości wygenerowanych strat materialnych czy finansowych z użyciem fałszywych dokumentów, por. K. Izak, *Problemy Niemiec w walce z fałszerstwami dokumentów, kradzieżami tożsamości oraz identyfikacją nielegalnych imigrantów*, Człowiek i Dokumenty 2025, nr 76, s. 61–62. Tego rodzaju zaostrenie sankcji karnej również w polskim porządku prawnym (np. poprzez wprowadzenie typu kwalifikowanego przestępstwa fałszu materialnego dokumentu na wzór regulacji z art. 271 § 3 K.k. dotyczącej typu kwalifikowanego fałszerstwa intelektualnego dokumentu) wydaje się być słusznym postulatem.

tych o zasadniczym znaczeniu dla bezpieczeństwa państwa i jego obywateli (z uwagi na znaczne rozproszenie przepisów dotyczących różnych rodzajów dokumentów w różnych aktach prawnych w liczbie około 400)⁵⁷. Należy w tym kontekście wyrazić aprobatę dla uchwalonej ustawy o dokumentach publicznych, która w kompletny sposób uregulowała „cykl życia” dokumentów publicznych, określając precyzyjnie zasady ich funkcjonowania⁵⁸. Ustawa, która weszła w życie dnia 11 lipca 2019 r., kategoryzuje dokumenty publiczne w zależności od ich znaczenia dla bezpieczeństwa państwa, ustala minimalne zabezpieczenia dokumentów przed fałszerstwem, a także zasady opracowania wzoru dokumentu publicznego; sprecyzowano w niej ponadto zasady wytwarzania blankietów dokumentów publicznych oraz kontroli ich wytwórców, jak również obowiązki emitenta dokumentu publicznego oraz funkcjonariusza publicznego. Co więcej, uregulowano zasady przechowywania blankietów dokumentów publicznych oraz samych dokumentów publicznych, powołano Rejestr Dokumentów Publicznych oraz Komisję do spraw dokumentów publicznych. Jest to odpowiedź na zgłaszaną konieczność zapewnienia należytego bezpieczeństwa dokumentom już od momentu ich zaprojektowania oraz wytworzenia i zapewnienie go całemu „cyklowi życia” dokumentu. Ustawa o dokumentach publicznych uszczelniała system, co m.in. mogło przełożyć się na – widoczne w policyjnych statystykach⁵⁹ – spadki w zakresie ogólnej liczby stwierdzanych przestępstw fałszu materialnego dokumentów (co zapewne ma związek również z wprowadzaniem do obrotu coraz lepiej zabezpieczonych dokumentów). Nie można jednak pojmować owej tendencji spadkowej jako trwałego odwrócenia trendu, gdyż wciąż istnieją oraz będą się pojawiać nowe, szeroko rozumiane zagrożenia dla bezpieczeństwa dokumentów (związane m.in. z bardzo dynamicznym rozwojem nowych technologii, w tym również sztucznej inteligencji, czy liberalizacją form, w jakich dokumenty mogą być sporządzane).

Pozostaje mieć nadzieję, że tendencja spadkowa w zakresie liczby stwierdzanych przestępstw z art. 270 K.k. utrzyma się, przy wciąż wysokiej ich wykrywalności. Zgłosić jednak należy pilny postulat ciągłego ulepszania również karnoprawnych instrumentów, których zadaniem jest ochrona wiarygodności dokumentów, a jednocześnie konieczność ciągłego podnoszenia poziomu wiedzy obywateli (szczególnie funkcjonariuszy publicznych, w tym pracowników administracji publicznej)

⁵⁷ Zob. m.in.: T. Widła, *O zaufaniu do dokumentów*, cz. II, *Człowiek i Dokumenty* 2009, nr 13, s. 13; J. Wójcik, *Fałszerstwa dokumentów...*, s. 279; A. Choromańska, M. Porwisz, *Z zagadnień...*, s. 22.

⁵⁸ Ustawa z dnia 21 listopada 2018 r. o dokumentach publicznych, tekst jednolity: Dz. U. z 2024 r. poz. 1669.

⁵⁹ Statystyka – Portal polskiej Policji, <https://statystyka.policja.pl/st/kodeks-karny/przestepstwa-przeciwko-15/63643,Falszerstwo-materialne-art-270.html> [dostęp: 16.05.2025 r.].

w przedmiocie weryfikacji autentyczności dokumentów będących w obiegu, gdyż nawet najlepiej zabezpieczone dokumenty bez wiedzy oraz umiejętności w zakresie weryfikowania ich autentyczności przez użytkowników będą wciąż w znacznie większym stopniu narażone na fałszerstwa.

Bibliografia

- Błachut J., *Dokument jako przedmiot ochrony prawnokarnej*, Warszawa 2011.
- Duško Ł., Szurman M., *Przestępstwo fałszu materialnego dokumentu*, Palestra 2019, nr 5.
- Gadecki B., w: *Kodeks karny. Art. 1–316. Komentarz*, red. B. Gadecki, Warszawa 2023.
- Gumkowski K., *Sztuczna inteligencja – wróg czy przyjaciel branży druków zabezpieczonych*, Człowiek i Dokumenty 2024, nr 74.
- Izak K., *Problemy Niemiec w walce z fałszerstwami dokumentów, kradzieżami tożsamości oraz identyfikacją nielegalnych imigrantów*, Człowiek i Dokumenty 2025, nr 76.
- Jagiello D., *Przestępstwa przeciwko dokumentom (uwagi de lege ferenda)*, Państwo i Prawo 2011, z. 11.
- Kalitowski M., w: *Prawo karne. Część ogólna, szczególna i wojskowa*, red. T. Dukiet-Nagórska, O. Sitarz, Warszawa 2010.
- Kmiecik R., „Fałsz materialny” protokołu jako „dowodu z przeznaczenia” w sprawie karnej (art. 270 § 1 K.k.), w: *Kryminalistyka i nauki penalne wobec przestępczości. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Mirosławowi Owocowi*, red. H. Kolecki, Poznań 2008.
- Kolecki H., *Pojęcie dokumentu sfalszowanego i fałszywego w Polsce i w krajach Unii Europejskiej*, w: *Technicznokryminalistyczne badania autentyczności dokumentów publicznych, materiały I konferencji*, red. H. Kolecki, Poznań 2003.
- Konarowska U., *Problematyka fałszywych dokumentów w polskim prawie karnym*, Człowiek i Dokumenty 2013, nr 31.
- Konopka K., *Przestępstwa z wykorzystaniem recept i zaświadczeń lekarskich – skutki prawne*, Człowiek i Dokumenty 2023, nr 71.
- Mocarska D., *Dokument jako pojęcie prawnokarne. Stanowisko judykatury*, w: *Bezpieczeństwo dokumentów publicznych*, red. M. Fałdowski, Szczytno 2018.
- Mozgawa M., w: *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*, red. M. Mozgawa, 2023 [baza danych LEX].
- Nowak A., Malczyk T., Nestorowicz R., *Zwalczanie fałszerstw pieniędzy*, Szczytno 2010.
- Ochman P., *Spór o pojęcie dokumentu w prawie karnym*, Prokuratura i Prawo 2009, nr 1.
- Piórkowska-Flieger J., *Fałsz dokumentu w polskim prawie karnym*, Kraków 2004.
- Sadło-Nowak A., *Fałsz materialny – rozważania ogólne*, w: *Bezpieczeństwo dokumentów publicznych. Wybrane problemy*, red. M. Fałdowski, Szczytno 2020.
- Semków D., *Selected Aspects of Document Forgery in the Context of Article 5 of the Constitution of the Republic of Poland*, Studia Prawnicze KUL 2022, nr 3.

- Sławik K., Żywucka E., *Kryminalistyczne i kryminologiczne aspekty fałszerstw dokumentów*, w: *Techniczno kryminalistyczne badania autentyczności dokumentów publicznych, materiały II konferencji*, red. H. KołECKI, Poznań 2003.
- Statystyka – Portal polskiej Policji, statystyka.policja.pl/st/kodeks-karny/przestepstwa-271.html, <https://statystyka.policja.pl/st/kodeks-karny/przestepstwa-przeciwko-15/63643,Fal-szerstwo-materialne-art-270.html> [dostęp: 16.05.2025 r.].
- Świda W., w: *Prawo karne. Część szczególna*, red. W. Świda, Warszawa 1971.
- Widła T., *O zaufaniu do dokumentów, cz. I*, *Człowiek i Dokumenty* 2009, nr 12.
- Widła T., *O zaufaniu do dokumentów, cz. II*, *Człowiek i Dokumenty* 2009, nr 13.
- Wójcik J., *Fałszerstwa dokumentów publicznych. Rozpoznawanie i zapobieganie*, Warszawa 2005.
- Wróbel W., Sroka T., w: *Kodeks karny. Część szczególna, t. 2. Komentarz do art. 212–277d*, red. W. Wróbel, A. Zoll, Warszawa 2017.
- Żylińska J., *Przestępstwo fałszu intelektualnego dokumentu w postaci faktury*, *Człowiek i Dokumenty* 2023, nr 68.